

7

Badania realizowane
w Zakładzie Psychologii
Ekonomicznej i Psychologii
Organizacji w Instytucie
Psychologii Uniwersytetu
Gdańskiego

1. Projekt badawczy: **Postawy wobec zakupów i konsumpcji w sytuacji wzmocnienia Ja i zagrożenia Ja w dziedzinie moralności i sprawności** - Anna Maria Zawadzka

Koncepcje samoregulacji zajmują istotne miejsce wśród teorii psychologicznych. Samoregulacja odzwierciedla procesy, które dotyczą ustalania celów, określania sposobów ich realizacji i monitorowania postępów w osiąganiu tych celów (Carver i Scheier, Higgins, Baumeister i Vohs). W teorii samoregulacji Higgins wyróżnia dwa systemy samoregulacji – system promocyjny (dążenia), który aktywizuje się gdy osoba odwołuje się do aspiracji, marzeń oraz system prewencyjny (unikania), który aktywizuje się gdy osoba myśli o swoich powinnościach i obowiązkach. W badaniach dotyczących zachowań konsumenckich przeprowadzonych do tej pory przez badaczy amerykańskich ustalono, że aktywizowanie ukierunkowania promocyjnego wiąże się z preferencjami i wyborami produktów hedonistycznych i luksusowych marek produktów, a aktywizowanie ukierunkowania prewencyjnego wiąże się z preferencjami i wyborami utylitarnych oraz funkcjonalnych produktów i marek. W odniesieniu do teorii samoregulacji Higginsa w obecnym projekcie badawczym podjęto się analizy związku sytuacji wzmacniających Ja (sukcesu) i tworzących zagrożenie dla Ja (porażki) w dwóch dziedzinach sprawności i moralności z wybranymi preferencjami konsumenckimi.

W badaniach prowadzonych w tym projekcie do tej pory ustalono, że skłonność do wydawania pieniędzy na dobra zarówno materialne, jak i hedonistyczne jest największa w sytuacji porażki moralnej, oraz tendencja do wydatków na dobra hedonistyczne jest wysoka również w sytuacji sukcesu moralnego. Stwierdzono także, że skłonność do preferencji produktów zaawansowanych technologicznie (innowacyjnych) jest największa

w przypadku porażki sprawnościowej. Dalsze badania idą w kierunku weryfikacji uzyskanych wyników badań z zastosowaniem nowych metod aktywizacji Ja (wzmocnienia i zagrożenia Ja) oraz poszerzenia analiz o kolejne zmienne – preferowane wartości i dominujące chronicznie dostępne obszary Ja (moralność, sprawność, ukierunkowanie promocyjne, ukierunkowanie prewencyjne).

2. Projekt badawczy: **Społeczne uwarunkowania materializmu i przywiązywania się do marek a dobrostan dzieci i młodzieży** –

Anna Maria Zawadzka, Dorota Dykańska-Bieck, Magda Skwierawska, Artur Czaja

Wyniki badań w nurcie teorii autodeterminacji dowodzą, że środowisko społeczne wzmacniając niezgodne z ludzką naturą aspiracje, tj. dążenia do celów zewnętrznych, może obniżać dobrostan psychiczny człowieka. Do tej pory w badaniach amerykańskich adolescentów (por. Flouri, 1999; Kasser i in., 1995; Rindfleisch i in., 1997; Rindfleisch i Burroughs, 1999) ustalono, że sytuacja socjoekonomiczna rodziny, style rodzicielskie matek, brak komunikacji w rodzinie czy rozbitcie rodziny i brak ojca mogą być źródłami materializmu dziecka. Celem projektu badawczego jest analiza uwarunkowań indywidualnych i społecznych kształtowania się preferencji i dążeń materialistycznych u dzieci i młodzieży.

W ramach projektu zostały już zbadane zależności pomiędzy postawami i aspiracjami materialistycznymi dzieci (w wieku przedszkolnym i młodszym szkolnym) a postawami rodzicielskimi matek i ojców, poszukiwanymi wartościami w zakupach przez matki i ojców, poziomem materializmu funkcjonalnego rodziców oraz stylami spędzania przez nich wolnego czasu. Uzyskane wyniki wskazują na występowanie zależności pomiędzy badanymi zmiennymi dotyczącymi rodziców a preferencjami materialistycznymi

u dzieci. Obecnie prowadzone badania dotyczą indywidualnych uwarunkowań kształtowania się aspiracji i preferencji materialistycznych u adolescentów. Pytaniami, na jakie mają odpowiedzieć badania są: jak przywiązanie do marki, preferencje marek luksusowych i materializm u adolescentów można tłumaczyć postrzeganymi przez nich postawami rodziców, obszarami Ja, na jakich budują swoją wartość, gotowością do samonaprawy. Ponadto badania te odpowiadają na pytania, jak przywiązywanie się do marek i tendencje materialistyczne adolescentów wiążą się z wybranymi miarami dobrostanu psychicznego (tj. z poziomem stresu, wdzięcznością, zachowaniami odwetowymi, zadowoleniem z życia).

3. Projekt badawczy: **Postawy i cechy materialistyczne i niematerialistyczne - pokora, samonaprawa vs. nadużywanie władzy - jako uwarunkowania zadowolenia i braku zadowolenia z życia** - Anna Maria Zawadzka, Anna Szabowska-Walaszczyk, Tomasz Sęk, Martyna Wojtaś, Justyna Zalewska

W teoriach wywodzących się z nurtu psychologii humanistycznej wskazuje się na znaczenie samoaktualizacji w osiąganiu dobrostanu psychicznego przez osobę (Maslow, Rogers). Koncepcje wywodzące się z teorii autodeterminacji (Ryan, Deci) wskazują, że typ aspiracji, do jakich jednostka dąży ma znaczenie w osiąganiu przez nią dobrostanu psychicznego. Aspiracje wewnętrzne prowadzą do dobrostanu, zaś aspiracje zewnętrzne oddalają od niego. Pokora i gotowość od samonaprawy są postawami związanymi z wartościami realizującymi cele wewnętrzne. Seligman wskazuje na pokorę jako jedną z cnót, które prowadzą do szczęścia. Samonaprawa jest motywem wzrostu i rozwoju (por. Sedekides). Z kolei tendencja do nadużywania władzy wiąże

się z realizacją celów zewnętrznych. Przyjmując powyższe założenia obecny projekt badawczy ma na celu odpowiedź na pytania, czy i jak pokora, samonaprawa i nadużywanie władzy wiążą się z dobrostanem psychicznym? W ramach prac nad niniejszym projektem do tej pory przygotowano narzędzia do badania pokory oraz samonaprawy. Wyniki przeprowadzonych dotychczas badań wskazują na związek pokory z aspiracjami wewnętrznymi (tj. aspiracjami dotyczącymi rozwoju osobistego, związków z innymi i aspiracjami społecznymi) oraz z zadowoleniem z życia, a także na związek gotowości do samonaprawy z zadowoleniem i satysfakcją z życia.

Prowadzone są badania dotyczące związków samonaprawy z zaangażowaniem w pracę (która wiąże się z podwyższaniem dobrostanu osoby w środowisku pracy) i pracoholizmem. W ramach dalszych badań będą prowadzone analizy związków samonaprawy z dobrostanem w kontekście międzykulturowym (badania w Indiach, Wielkiej Brytanii). W ramach badań dotyczących związków pomiędzy nadużywaniem władzy i dobrostanem prowadzone są badania jak nadużywanie władzy wiąże się z dobrostanem w sytuacji posiadania władzy i bycia podwładnym.

4. Projekt badawczy: **Postawy konsumpcjonistyczne i dążenia materialistyczne w kontekście pracy a satysfakcja z życia** - Anna Maria Zawadzka, Anna Szabowska – Walaszczyk, Blanka Kondratowicz, Rafał Rymkiewicz

W odniesieniu do sposobu postrzegania natury człowieka i jego dobrostanu w nurcie psychologii humanistycznej i psychologii pozytywnej, w niniejszym projekcie stawia się pytanie o postawy i dążenia związane z przyszłą bądź realizowaną pracą, które prowadzą do dobrostanu psychicznego osoby. W badaniach przeprowadzonych do tej

pory w ramach projektu udało się ustalić, że dopasowanie zarówno komplementarne (wartości i dążeń osoby do wartości oraz dążeń promowanych w organizacji), jak i suplementarne (dopasowanie potrzeb osoby do potrzeb realizowanych przez organizację) do organizacji może być powodem wzrostu zaangażowania w pracę (które to może być postrzegane jako miara dobrostanu). Udało się także ustalić, że preferowane materialistyczne cechy przyszłej pracy (adolescentów) oraz materialistyczne oczekiwania dotyczące systemu motywowania pracowników (studentów) związane są z dążeniami do celów zewnętrznych. Celem dalszych badań jest analiza preferencji dotyczących cech przyszłej pracy, oczekiwań dotyczących systemu motywowania w przyszłej pracy, różnicowości pomiędzy oczekiwaniami co do obecnej i przyszłej pracy w kontekście dobrostanu oraz wybranych charakterystyk osobowych.

5. Pojęcie symbolicznego pieniądza, czasu i transcendencji w badaniach preferencji konsumenckich

– Anna Maria Zawadzka, Jakub Wierzbicki, Agata Bursa

Badania dotyczące pojęcia pieniądza wskazały na istotny wpływ tego pojęcia na społeczne zachowania osób (Vohs). Zaobserwowano również, że aktywizacja pojęcia czasu i transcendencji wpływa na zachowania konsumenckie w inny sposób niż aktywizacja pieniądza (Kasser). Nieliczne badania dotyczące aktywizacji pojęcia pieniądza symbolicznego – tj. karty płatniczej nie dostarczają jednoznacznych wniosków na temat tego czy aktywizacja pojęcia karty płatniczej przynosi podobne efekty jak aktywizacja pojęcia pieniądza. Podobnie nie przeanalizowano do tej pory czy istnieją podobieństwa czy też różnice w zachowaniach osób pod wpływem aktywizacji pojęć: pieniądza, czasu, karty płatniczej. Dlatego też celem tego projektu jest sprawdzenie jak

aktywizacja pojęcia symbolicznego pieniądza (tj. karty płatniczej), czasu i transcendencji wpływa na zmianę wartości i zachowania prospołeczne osób. Zatem celem tego projektu jest sprawdzenie, czy aktywizowanie pojęcia karty płatniczej niesie za sobą podobne efekty psychologiczne, jak aktywizacja pojęcia pieniądza, oraz czy są to inne efekty w porównaniu z aktywizowaniem pojęcia transcendencji. Celem tego projektu jest także sprawdzenie jak aktywizacja pojęcia czasu i pieniądza wpływa na wartości i dobrostan osób.

6. Projekt badawczy: Postawy wobec rodzaju i stereotypy w reklamie – badania międzykulturowe

– Magdalena Zawiszka (Winchester University, UK), Russell Luyt (Winchester University, UK), Anna Maria Zawadzka

Badania prowadzone w tym projekcie dotyczą skuteczności reklam zawierających tradycyjne stereotypy płci i łamiące te stereotypy oraz postaw wobec ról rodzajowych (tj. seksizmu życzliwego i wrogiego) w zależności od dominujących wartości kulturowych. Badania przeprowadzone do tej pory wskazują, że łamiące stereotypy płci portrety kobiet podobają się najbardziej (w porównaniu ze zgodnymi z tradycyjnym stereotypem płci portretem kobiet i mężczyzn oraz łamiącymi je wizerunkami kobiet). Kolejne badania przeprowadzone w ramach projektu wskazały, że reklamy zawierające łamiące tradycyjne stereotypy płci portrety mężczyzn są bardziej skuteczne niż te portrety mężczyzn, które przedstawiają tradycyjne stereotypy płci. Prowadzone w tym projekcie badania nad postawami wobec mężczyzn w trzech krajach (Polsce, Wielkiej Brytanii i RPA) wskazały, że wartości kulturowe różnicują postawy życzliwe i wrogie wobec mężczyzn zarówno w przypadku badanych kobiet, jak i mężczyzn. Kolejne badania mają na celu poszerzenie badanych zależności o nowe zmienne:

m. in. będą odnosić się do seksizmu wobec kobiet w zależności od postaw rodzajowych badanych kobiet i mężczyzn.

7. Projekt badawczy:

**Dlaczego nie płacimy podatków?
Rola moralności
i sprawiedliwości podatkowej**

– Małgorzata Niesiołowska

Badania dotyczące podatków koncentrują się na szeregu zagadnień, wśród których istotne znaczenie przypada analizie zachowań związanych z płaceniem podatków: zgody na regulowanie swoich zobowiązań wobec fiskusa bądź legalnego lub nielegalnego uchylania się od płacenia podatków. Zdaniem wielu ekspertów zjawisko uchylania się od opodatkowania jest jednym z najpoważniejszych problemów finansów publicznych we współczesnym świecie. Celem badań własnych jest weryfikacja założeń autorskiego modelu uchylania się od opodatkowania, modelu akcentującego rolę sprawiedliwości podatkowej oraz moralności podatkowej. Model skonstruowany w oparciu o wyniki najnowszych prac z zakresu psychologii podatków, sprawiedliwości społecznej i organizacyjnej uwzględnia wszystkie obecnie wyróżniane rodzaje sprawiedliwości: horyzontalną, wertykalną, wymiany (sprawiedliwość dystrybucyjną), proceduralną i interakcyjną (sprawiedliwość interpersonalna i sprawiedliwość informacyjna). W zaproponowanym modelu wprowadzono także zmienne modyfikujące relacje łączące sprawiedliwość podatkową i moralność podatkową z uchylaniem się od opodatkowania. Uzyskane wyniki nie tylko umożliwią poznanie społecznej sprawiedliwości podatkowej, moralności podatkowej i ich wpływu na zachowania podatników, ale także mogą stanowić istotną wskazówkę dla twórców i egzekutorów prawa podatkowego w Polsce.

8. Projekt badawczy: **Motywacja do podejmowania szkoleń a efektywność szkoleń**

– Dorota Godlewska-Werner

Celem badania jest określenie związku pomiędzy motywacją do podjęcia szkolenia, nastawieniem do niego, cechami osobowości a efektami szkolenia i zadowoleniem z niego. Motywacja do podejmowania szkoleń zależy od wieku, płci i cech osobowości. Nastawienie do szkolenia koreluje z oceną przydatności jego treści w pracy. Istnieje zależność pomiędzy motywacją do podjęcia szkolenia a aktywnością w trakcie jego trwania.

9. **Work-life balance** – Karol Karasiewicz,
Aleksandra Lewandowska-Walter,
Dorota Godlewska-Werner,
Andrzej Piotrowski

Celem projektu jest skonstruowanie narzędzia pomiarowego do oceny charakteru i poziomu zachowania danej osoby w sytuacji odczuwania przez nią zaburzenia równowagi praca-dom. W wyniku badań przeprowadzonych na zróżnicowanej próbie dorosłych Polaków otrzymano narzędzie, które wydaje się wystarczająco trafne i spójne wewnętrznie.

10. **Kompetencje zawodowe matek**

– Dorota Godlewska-Werner

Celem badania jest porównanie kompetencji zawodowych kobiet posiadających i nieposiadających dzieci oraz subiektywnych ocen dotyczących zmian w obrębie posiadanych kompetencji w zależności od sytuacji rodzinnej. Wyniki pokazują, że matki zauważają zmiany pozytywne w obrębie posiadanych kompetencji zawodowych odkąd w ich życiu pojawiły się dzieci.

11. Percepcja sukcesu zawodowego i nadzieja na sukces u studentów psychologii

– Dorota Godlewska-Werner

Celem badania było określenie zależności pomiędzy wyznacznikami nadziei na sukces, takimi jak: silna wola i znajdowanie rozwiązań oraz skojarzeniami z sukcesem zawodowym, a także pomiędzy zmiennymi takimi jak: tryb studiów czy wiek badanego a percepcją sukcesu. Wyniki pokazują, że istnieje zależność pomiędzy wiekiem osób badanych a liczbą wymienionych negatywnych stron sukcesu oraz jego konsekwencji. Siła woli i nadzieje na sukces korelują z trybem studiów, a znajdowanie rozwiązań z liczbą negatywnych skojarzeń. Tryb studiów wpływa na wymienianie pozytywnych i negatywnych skojarzeń oraz konsekwencji.

12. Postawy roszczeniowe i wartości

– Magdalena Żemojtel - Piotrowska

Projekt obejmuje sprawdzanie trafności narzędzia do badania postaw roszczeniowych (autorstwa M. Żemojtel-Piotrowskiej) w 27 krajach. Ponadto projekt obejmuje badanie związków postaw roszczeniowych i wartości w trzech typach społeczeństw: agrarnych, industrialnych i poindustrialnych oraz analizy związków postaw roszczeniowych z wymiarami kulturowymi Bonda, Leunga, Ingleharda i Schwartza oraz ze wskaźnikami - rozwoju społeczno-ekonomicznego, funkcjonowania politycznego. Przeprowadzone do tej pory badania potwierdziły trafność trójczynnikowego modelu postaw roszczeniowych w 19 z 27 zbadanych krajów. Badania te pozwoliły na wykrycie silnej specyfiki próby amerykańskiej co do postaci roszczeniowości, wskazały na odmienne uwarunkowania motywacyjne postaw roszczeniowych w zależności od typu społeczeństwa. Dalsze prace badawcze we współpracy z innymi dr Sergiu Balatescu (Oradea University, Rumunia)

obejmują poszukiwanie wyznaczników kulturowych, demograficznych i ekonomicznych postaw roszczeniowych w społeczeństwach wybranych krajów postkomunistycznych i związku tych postaw z aktywnością i zadowoleniem z życia.

13. Wpływ transcendencji religijnej i niereligijnej na zachowania konsumenckie

– Magdalena

Żemojtel - Piotrowska we współpracy z Jarosławem Piotrowskim, Katarzyną Skrzypińską, Joanną Różycką

W ramach dotychczasowych badań dokonano adaptacji skali do pomiaru transcendencji duchowej przy współpracy z prof. Ralphem Piedmondem (Loyola University Meryland, USA). Dotychczasowe badania wskazały na wpływ aktywizacji transcendencji religijnej na wzrost tendencji do nabywania dóbr luksusowych. Obecnie poszukiwane są mediatory tego zjawiska – samoocena, nastawienie promocyjne/prewencyjne, materializm.

14. Uwikłanie w skandal a percepcja polityka

– Magdalena Żemojtel-Piotrowska

W projekcie uwzględniane są różne typy skandalu: korupcyjny, seksualny oraz religijny. Wyniki wstępne sugerują, że mimo negatywnego wpływu uwikłania w skandal na wizerunek polityka, zachodzi interakcja między płcią i typem skandalu: kobietom bardziej szkodzi skandal korupcyjny, a mężczyznom seksualny. Aktualnie realizowane są badania na większych próbach (internetowa próba ogólnopolska), poszukiwane są także mediatory zjawiska (m.in. stosunek do kobiet, poglądy polityczne, orientacja na dominację społeczną), badane jest również znaczenie skandalu religijnego dla wizerunku polityka.

15. Projekt badawczy: **Psychologiczne podstawy efektywności menedżerskiej** - Zdzisław Nieckarz

Badanie jest próbą określenia związku pomiędzy wybranymi cechami osobowości ważnymi w funkcjonowaniu zawodowym (np. dyrektywność, optymizm, nadzieja na sukces, przedsiębiorczość) a poziomem i rodzajem motywacji oraz wskaźnikami związanymi z wysoką efektywnością działania i sukcesem. Do weryfikacji postawionych hipotez badawczych wykorzystana zostanie bateria testów i kwestionariuszy. Celem badania jest dążenie do uzyskania odpowiedzi na pytanie o kluczowe determinanty wysokiej/niskiej efektywności działania na wybranych stanowiskach (np. menedżerskich, specjalistycznych). Praktycznym aspektem projektu będzie możliwość podejmowania lepszych decyzji personalnych na obszarze zarządzania zasobami ludzkimi.

16. Projekt badawczy: **Osobowościowe determinanty postawy przedsiębiorczej** - Zdzisław Nieckarz
we współpracy z pracownikami
Wydziału Zarządzania UG

Kształtowanie postawy przedsiębiorczej jest podstawą budowania konkurencyjnego środowiska gospodarczego. Celem badania jest zatem próba określenia, jakie czynniki mogą mieć wpływ na jej powstawanie (np. środowiskowe, indywidualne). Przedsiębiorczość jest bowiem wiązana nie tylko z konkretnymi cechami czy zachowaniami (np. skłonność do ryzyka, kreatywność, poszukiwanie wyzwań), ale również jest sprawą praktyki i doświadczenia. Istotnym problemem staje się więc poszukiwanie związku pomiędzy różnymi grupami czynników, które mogą mieć istotny wpływ na pojawienie się lub nie postawy przedsiębiorczej.

17. **Psychologiczne aspekty zachowań agresywnych i ryzykownych wśród kierowców** – Aleksandra Peplińska
(projekt realizowany przy współpracy z Ryszardem Makarowskim)

Celem projektu jest określenie osobowościowych i temperamentalnych predyktorów zachowań agresywnych i ryzykownych w ruchu drogowym oraz stworzenie unikatowej na skalę naszego kraju typologii kierowców. Pierwsze wyniki na grupie motocyklistów wskazały na istotne związki pomiędzy osobowością, temperamentem a skłonnościami do zachowań agresywnych i ryzykanckich. Na podstawie analiz konstelacji cech osobowościowych i temperamentalnych stworzono typologię motocyklistów. Obecnie badania rozszerzono na różne kategorie kierowców – zawodowych, po zatrzymaniu prawa jazdy oraz amatorów.

18. **Psychospołeczne konsekwencje przekształceń współczesnych karier zawodowych**
– Aleksandra Peplińska

Celem badania jest diagnoza konsekwencji – zarówno pozytywnych, jak i negatywnych – przekształceń rynku pracy, modeli karier zawodowych i stylu życia współczesnego człowieka oraz czynników warunkujących skuteczność adaptacji do wspomnianych zmian. Wstępne wyniki badań wskazują, iż największe negatywne konsekwencje współczesnych modeli karier – karier bez granic – występują na płaszczyźnie życia osobistego. Następują istotne zmiany stylu życia, form spędzania wolnego czasu, przekształcenia związków małżeńskich, tzw. małżeństw dwu – karier oraz koszty natury zdrowotnej. Największe koszty ponoszą pracownicy korporacji.